

Změnil se „po Plzni“ obchod s diplomy?

DISKUTUJÍCÍ

Naděžda Rozehnalová (1955)
děkanka Právnické fakulty MU v Brně

Josef Baxa (1959)
předseda Nejvyššího správního soudu, učitel na Právnické fakultě ZČU v Plzni

Karel Eliáš (1955),
proděkan Právnické fakulty ZČU v Plzni

Jan Kysela (1974),
učitel teorie práva Právnické fakulty UK v Praze, tajemník Stálé komise Senátu pro ústavu

Tomáš Richter (1971),
právník v kanceláři Clifford Chance, učitel na Institutu ekonomických studií FSV UK v Praze

Ještě to nezabíli. Plzeň, 20. října 2009: tehdejší funkcionáři plzeňské fakulty – proděkan Milan Kindl (vlevo) a předseda akademického senátu Daniel Telecký – odcházejí po tiskové konferenci. Kindl fakultu opustil, Telecký to dodnes odmítá. Foto LN – Jindřich Mynářik

Před rokem vyšel v LN první článek o plzeňských právech. Odhalení opsané disertační práce proděkana Ivana Tomažiče vyvolalo vlnu, která spláchla vedení fakulty a odhalila celý tehdejší podvodný systém na škole. Moderátorem debaty byl redaktor Orientace Tomáš Němeček.

LN Je „rok po Plzni“. Jak se za tu dobu posunuly společenské normy mezi akademiky? Co už dnes není možné?

Tomáš Richter: Na plzeňské fakultě pozoruji soustředěné úsilí o změnu k lepšímu – ostatně podle toho, co slyším a vidím, to tam horší už asi být nemohlo. Jinak myslím platí, že české právnické fakulty i po 20 letech udržují výzkum i výuku na zoufalé nízké úrovni – výjimky jsou spíše ostrůvky pozitivní deviance. Myslím, že v tomto systému je stále možné téměř cokoli.

Naděžda Rozehnalová: Asi bych nehovořila o posunu norem, spíše o zostřeném vnímání vědecké etiky. Dokud kvalifikační práce nebudou veřejně přístupné online tak, jak jsou třeba na Masarykově univerzitě, lze ve změny k lepšímu spíš jen doufat. Nejzávažnějším problémem plzeňské fakulty nebyly nekvalitní práce, ale existence celého paralelního systému „vzdělávání“ a s tím související brutální porušení pravidel akademického života.

Jan Kysela: Myslím, že plzeňská kauza má parametry šokujícího excesu, takže sama o sobě k upřesnění standardu akademického psaní nevedla. Bylo přece jasné už dříve, že opisování, možná i nedodání celých kvalifikačních prací je nepřijatelné. Takové praktiky mohly procházet jen díky selhání systému včetně nahromadění moci u několika málo lidí.

Pozitivním následkem je zpřísnění univerzitní kontroly nad fakultami (prověrka prací proběhla i v Praze) a v Plzni odstranění akademických šibrů nehoršího kalibru.

LN Jaký byl výsledek pražské prověrky? Odhalila něco pozoruhodného?

Jan Kysela: Nevím o žádném významném pochybení. Shodou okolností jsem byl prověřován jako rychlostudent, protože jsem disertaci obhájil v lednu či únoru třetího ročníku doktorského studia – a disertace na fakultě nebyla, protože ji zřejmě spláchla povodeň. Dodal jsem tudíž několik verzí práce (před svázáním, po svázání, vydanou tiskem), což rektorskou komisí uspokojilo.

Tričkový test

LN Jak byste shrnul změny v Plzni?

Karel Eliáš: Předně je mi sympatické, že si valná část akademické obce uvědomila, že se o dění na fakultě musí zajímat. A že na fakultě zavlažil řád umožňující transparentnost všech procesů a jejich kontrolu. Hlavní problém fakulty nebyla nedokonalost pravidel, ale jejich obcházení zneužíváním moci a kabinetním rozhodováním.

Jinak: jen v tomto semestru připravujeme tři významné konference a řadu grantových projektů. U vysoké školy nic neobvyklého, ale vzhledem k tomu, jak jsme fungovali za děkana Zachariáše a jeho předchůdce, to představuje podstatnou změnu.

Josef Baxa: Už ani nespočítám situace, kdy jsem musel stisknout pevné zuby, když akademici na jiných fakultách vtipkovali o plzeňských studentech, samozřejmě s převahou svých institucí, kde je a vždycy bylo přece všechno v úplném pořádku... Docházím několik let do tří vědeckých rad (Praha, Brno, Plzeň), u prvních dvou mám pocit, že jsme tam tak trochu trpěli, protože zákon ukládá povinný podíl členů zvenku a asi „hezký vypadá“, když tam jsou předsedové vysokých soudů, nicméně věci jsou zaběhlé, připravené a nudné. Když se přihlásím o slovo, mám pocit, že zdržuji: od nás praktiků zjevně nikdo žádnou reflexi nečeká, většina hlasování je jednomyslných.

Kdysi jsem navrhoval „tričkový test“ spokojenosti absolventů. Kolik absolventů českých právnických fakult by si koupilo tričko s logem jejich fakulty a i po letech je seprané schraňovalo?

Tomáš Richter

Nikdo by z rozpravy nepoznal, že se fakulty nacházejí v zemi, kde právo je v permanentním pohybu, právní vědomí nízké až žádné, instituce sloužící k jeho prosazování či ochraně bez důvěry a úcty, a to i díky právníkům, kteří v nich pracují. Nikdo si neklade otázky, jestli náhodou zakopaný pes není taky trochu na fakultách.

Tomáš Richter: Z právnické fakulty jsem pryč více než 15 let. Co ale slyším od čerstvých absolventů, kteří se vracejí domů po roce dobrého postgraduálního (LL.M., *Master of Laws*) programu v zahraničí, to se prakticky neliší od frustrace, kterou jsem zažil sám – poté, co jsem před patnácti lety na LL.M. odjel. Frustrace z toho, když člověk zjistí, jak dobře (přínosně, intelektuálně i hodnotově podnětně, chcete-li) se dají učit a studovat práva a jaká škoda je, že o tom neměl ponětí již dříve.

Kdysi jsem navrhoval jednoduchý „tričkový test“ spokojenosti absolventů. Kolik absolventů českých právnických fakult by si asi koupilo tričko s logem jejich fakulty a i po letech jej seprané schraňovalo v šatníku? Až po těchto trikách začnou české fakulty zaznamenávat významnou poptávku, bude to signálem, že učí právo lépe než dosud.

LN Koho jste vlastně v úvodu myslel těmi ostrůvky pozitivní deviance? Třeba tvoří počátky souostroví.

Tomáš Richter: To po mně prosím nechtějte. Letos v červnu jsem po dvou letech – znechucený z obstrukcí – stáhl z brněnské fakulty habilitační návrh. V systému jsem zjevně *persona non grata*. Pokud bych jmenoval někoho, kdo ještě není habilitován, dám mu pověsný „polibek smrti“.

Naděžda Rozehnalová: Pane doktore, stažením práce jste ale znemožnil vážnou diskusi o parametrech vědecké a pedagogické práce vedoucí k titulu docent. Dnes se lze o nich opět pouze jen dohadovat.

Karel Eliáš: Pozorují akademický svět právníků zvenku i zevnitř pěkných pár desítek let. Myslím, že nejzávažnější problémy jsou dva.

První je přístup k výuce práva. Max Brod cituje v *Kafkově životopise* z jeho deníku srovnání studia práv s přežvykováním sena, které už předtím měly v hubách tisíce oslů. Přijde-li učitel do posluchárny a čte-li tam z učebnice, co si student může přečíst doma v posteli, je to špatně. Opakuje-li totéž na semináři jako majitel věčných pravd, je to ještě horší. A pokud se u zkoušky spokojí s nadřilovanou básničkou či ji dokonce vyžaduje a ubíjí tak samostatné myšlení, je to úplně nejhorší. Do života odcházejí roboti uspokojiví své kantory – a to je hrozná mála.

Druhý problém se odráží ve vnímání právnických fakult, jak jsem četl v jedné internetové diskusi, jako hnízd středostavovské úlisnosti. Se vši svou energií potírám pravidlo, podle kterého asistent mlčí, když mluví profesor, a když mluví asistent, mlčí student. To v Plzni naštěstí většinou neplatí, a budu-li mít do toho co mluvit, přestane to platit na naší fakultě vůbec.

Šedá zóna

LN Kde jste během uplynulého roku čekali, že nastane vyjasnění hranic, co je v akademické praxi přípustné, ale očekávání se nenaplnilo?

Naděžda Rozehnalová: V oblasti legislativy. Tam se nezměnilo nic – mám na mysli odnímání titulů v případech, kde došlo k podvodu.

V akademické sféře jsou některé věci jasné od počátku: podvod, opisování cizích prací a přejímání cizích myšlenek bez řádných citací. Na druhé straně stojí neobratnosti citační, které zejména u studentů jsou spíše vinou fakulty a předchozí výchovy. Nicméně mezi tím existuje široká šedá zóna případů a o těch by se mělo diskutovat. Bez emocí, bez urážení. V tom má právnická vědecká obec obrovské rezervy.

LN Jako třeba když brněnský profesor Josef Fiala „recykloval“ svůj starší článek, vydaný původně se spoluautorem? Etická komise dospěla k závěru, že propříště by měli být čtenáři upozorňováni, že jde o znovu použitý článek. Je to správný příklad, jak určit akademickou normu?

Naděžda Rozehnalová: Ano, tohle je případ, který tvoří šedou zónu. I přes rozhodnutí etické komise nelze v žádném případě tento způsob použití článku považovat za pravidlo k následování. Přitom si nemyslím, že samotná recyklace článku je nutně špatnou věcí – zcela běžně jsou znovu otiskovány starší statě významných autorů. Jinou věcí je otázka spoluautorství a rizika s ním spojená. Tam nemáme naprosto nastavena pravidla.

Josef Baxa: Recyklace je recyklace, výprodej je výprodej a nová kolekce je nová kolekce. Když už si sednu k čistému listu papíru a chci jej popsat, tak něčím novým. Umíte si představit recyklovanou sochu nebo obraz, recyklovaný film? Chodili bychom na to na výstavu nebo do kina?

Ale dělá to tak většina, recenzování a oponentura v malém rybníčku moc nefunguje, časopisy to tisknou, čtenáři kupují... Myslím, že popisované zatuchlo je dáno i tím, že na rozdíl od jiných oborů (medicíny, techniky, přírodních věd) nedošlo v právu ke konfrontaci se světem. Je to dáno jednak jazykovou bariérou, ale ta platí i pro ty fyziky, jednak velmi „národní“ povahou právních řádů. Přes všechny mezinárodní, unijní a další vrstvy je právo pořád zejména domácí záležitostí.

Soukromého zaměstnavatele bude spíše zajímat, co umíte. A poměrně rychle to pozná. Obsese diplomy je doménou veřejné sféry: „Dodejte potvrzení, že jste tím judrem, ať vám můžeme dávat větší výplatu.“

Josef Baxa

a naopak užitečné, pokud například čtenáři zprostředkují výsledky předchozího výzkumu (a autor nechce čtenáře nutit, aby si dohledávali jeho staré články a monografie), rozhodně je, zda autor čtenáře v poznámce férově upozorní, že jde o „recyklaci“ předchozího výzkumu, či nikoli. Pokud ano, vlastně mu šetří práci s rešerší a nic závadného se neděje. Pokud ne, nejde o autoctvácí, ale o „autoplagiát“.

Karel Eliáš: Před prázdninami jsem na zasedání vědecké rady brněnské fakulty navrhol uspořádat k otázkám akademické etiky „po Plzni“ konferenci. Nevím, zda se ten nápad ujme.

Proč je přitahuje právo?

Jan Kysela: Trochu nevyužitě zůstalo zkoumání, proč se plzeňské události staly. Proč najednou stovky policistů a úředníků zatoužily po bakalářském vzdělání? Protože někdo usoudil, že se nám bude žít lépe se vzdělanějšími úředníky a policisty, čímž opatřil vysokým školám tisíce nových studentů. Mnoho těchto studentů ovšem po vzdělání tak úplně neprohrlo a některé školy jim vyšly vstříc snížením standardu. Míra vzdělanosti společností se nezvyšila, přibýlo ovšem množství diplomů.

Josef Baxa: Čekal jsem, že se někdo zaměří na opravdové příčiny „obchodu s diplomy“. Nejde přece jen o ty stokrát pojmenované obchodníky a jejich spolupracující učitelské okolí. Kde jsou ti, kteří ty diplomy – pardon: papíry do kádrových spisů svých (státních) zaměstnavatelů – vyžadovali, a dokonce institucionálně vyvíjeli tlak na zvýšení výroby vysokoškoláků?

Myslel jsem, že školy přinesou svědectví o tom, proč byly atakovány masivní popotávky po diplomech, nikoliv po zvýšení vzdělanosti. A že se někdo zamyslí nad tím, kde je příčina přijímání zákonů, které tyto kvalifikační požadavky pro policisty, celníky, zpravodajce a úředníky všeho druhu stanoví, když muselo být jasné, že úroveň praxe tomu vůbec neodpovídá a kapacita zdejším vysokých škol také ne.

LN No dobře, ale co z toho plyne? Máme kvalifikační požadavky opět ze zákony vypustit? Žádné nové nezavádět?

Jan Kysela: Spíš bychom měli přemýšlet o tom, na jakém konkrétním místě je jaké vzdělání potřeba. Nechci říci, že nutné musel nastat obchod „vy chcete diplom, my vám jej prodáme“, nebylo však tak nepravděpodobné, že k tomu dojde; spíše však asi na soukromých školách.

Josef Baxa: Ty kvalifikační požadavky jsou v zákonech zejména z důvodů platových předpisů pro státní zaměstnance. Všimněte si, že na základě těchto požadavků vás nikdo nezaměstná v soukromém sektoru, tam bude vašeho zaměstnavatele spíše zajímat, co umíte. A poměrně rychle to pozná. To je doména veřejné sféry: „Dodejte potvrzení, že jste tím judrem, ať vám můžeme dávat větší výplatu.“

Tomáš Richter: Právo z nějakého důvodu přitahuje nadprůměrný počet kandidátů s minimálním talentem, ale maximálními ambicemi. Pokud k tomu přidáte morální flexibilitu, která je u úspěšné právní praxe, alespoň v advokacii, potřeba (citace z Reitmanova *Děkujeme, že kouříte*), je poptávková strana definována jasně. Pokud proti ní nestojí hodnotově jasně zakotvená vysokoškolská elita, výsledek je nabíledni.

Z toho, co jsem viděl a slyšel, se například obávám, že významné procento (netroufám si odhadnout kolik) všech českých PhD udělených v oboru právní vědy, by západními standardy vůbec neprošlo. Existuje přitom reálné riziko, že současné standardy se petrifikují na dalších dvacet let.

Jan Kysela: A u habilitací hodně záleží na tom, kdo a podle jakých kritérií o vás rozhoduje: sympatie, antipatie, respekt k pili, závist atd. Přitom právě na tom, kdo a kdy se ze současné mladší generace habilituje, závisí budoucnost české právní akademie.

Tomáš Richter: Habilitace pro český právní prostor kontroluje duopól dvou fakult, který o nich rozhoduje na základě nepřezkoumatelného procesního postupu. I kdybyste propluli kolem všech jeho Skylly a Charybdy, na konci vás čeká tajné hlasování vědecké rady, v níž mají externisté, jak říkal doktor Baxa na začátku, minoritu. To je masivní překážka vstupu do odvětví – v tom smyslu, jak se používá v protimonopolním právu. Hradby kolem systému jsou velmi pevné a vysoké. K jejich stržení by bylo třeba buďto razantního regulatorního zásahu, nebo precedenčního soudního sporu. Ani jedno, pokud vím, zatím nenastalo.